

types of candidate's narratives in relative pattern "client – agent", such as complete narrative, incomplete narrative with different rate of reduction, and amplified narrative are determined and described. The correlation between narrator's strategic program and his role positioning in job interview was discovered through narrative.

Key words: narrative, structural and organizational analysis, job interview, role positioning.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Кравченко Н. К.

УДК 81'373.7:81'37

О. О. Рогач

ЕТНІЧНІ СПІЛЬНОТИ: КЛАСИФІКАЦІЙНА СХЕМА

Пропонована розвідка присвячена одній із актуальних проблем сьогодення – етнічним назвам, які становлять важливу складову національних терміносистем. Аналізом основних типів етнічних назв із врахуванням структурної організації денотата та мовними характеристиками відповідного терміна займалися провідні вітчизняні та зарубіжні науковці: Я. Чеснов, А. Суперанська, В. Никонов, О. Стрижак, С. Караванський, А. Кримський, Д. Яворницький, І. Огієнко та інші. Метою нашого дослідження є встановлення структурної організації етнічних спільнот та визначення генези походження термінів, що використовуються на їхнє позначення. У перспективі наше дослідження доповнить теорію номінації, а також розширить наші знання про особливості присвоєння та функціонування національних найменувань - етнонімів.

У науковому обігу широкого кола соціолінгвістичних дисциплін дедалі частіше використовуються поняття *етнос*, *етнічна спільнота*. Основними ознаками етносу є національна культура, мова, сукупність антропологічних ознак, специфічні риси національної психіки тощо. Як обов'язкову ознаку етносу вчені називають також етнічну самосвідомість. Є народи, що користуються чужою мовою (абсолютна більшість ірландців та шотландців – англійською, значна частина білорусів та українців – російською), не мають території сталого проживання (курди, цигани), майже не відрізняються за антропологічними ознаками тощо. Але немає етносу, який би не усвідомлював себе як певну «замість», що має свою назву та історичний шлях.

З усіх етнічних спільностей найбільш стійкою та етнічно окресленою групою є *плем'я*. За визначенням Я. Чеснова, «плем'я – це спільнота, що склалася історично і територіально» [1, с. 47]. Розвиваючи думку Я. Чеснова, російський мовознавець А. Суперанська зазначає, що «...саме до такої спільноти в першу чергу застосовується термін етнонім, що увішов в останні роки в широкий обіг, потіснивши прийнятий у класичній філології термін етнікон, який позначав нероздільно і область, і народ, що жив у ній: скіфи, хозари» [2, с. 71].

Крім загальноетнічних розмежувань, для багатьох народів, особливо чисельних або таких, що населяють велику територію, характерний поділ на *субетноси* чи субетнічні групи (відокремлені частини народу). «Їхнє походження різноманітне. Вони виникли в результаті територіального відокремлення частини народу, внаслідок незавершеності процесу асиміляції етносом якоїсь іншої групи (*бесемяни* серед *удмуртів*), завдяки наявності (хоча б у минулому) особливого національного статусу (*козаки серед росіян*) і т.ін.» [3, с. 7].

У свою чергу, різноманітні етнічні утворення інтегруються в більші об'єднання – *метаєтнічні спільноти*. Це групи народів, що мають спільні риси культури та спільну самосвідомість. При наявності спільних рис, що сприяли об'єднанню різних етносів у метаєтнічні спільноти, ці угруповання різняться за своїм походженням. Одні з них – результат генетичної та мовно-культурної близькості, наприклад, східнослов'янські, латиноамериканські народи, інші – наслідок довготривалого культурного взаємовпливу чи результат конфесійної та пов'язаної з нею культурної єдності. Так, на початку і в середині 20 ст., спираючись на віросповідну статистику, у Галичині «... за українців вважали всіх греко-католиків, за поляків – римо-католиків, за жидів – осіб Мойсейової віри» [4, с. 443]. Зазначені вище етнічні утворення різного рангу (метаєтноси, етноси і субетноси) у своїй єдності становлять складну ієрархічну систему, яка відображається в свідомості людей. Одна й та ж особа може вважати себе і *слов'янином* (метаєтнос), і *українцем* (етнос), і *поліщуком* (субетнос).

Крім названих вже етнічних утворень, слід звернути увагу на існування ще одного об'єднання – *етнікосу*. Диференційною ознакою етнікосу є те, що поряд із сукупністю людей однієї етнічної належності, які живуть на чітко окресленій території, до нього належать представники цієї ж етнічної спільноти, незалежно від місця їхнього проживання на території будь-якої держави. Наприклад, крім угорців, що проживають на території самої Угорщини і становлять собою окремий етносоціальний організм, представники цього етносу розселені також в Румунії, Словаччині, Закарпатській області України та інших державах.

У межах етносу – окремого життєздатного соціального організму, завдяки постійному спілкуванню, спільній адаптації до специфічних природних та соціально-історичних умов, а також колективно усвідомленій потребі підкреслити свою відмінність від

сусідніх етносів, утверджується певна культура (у найширшому розумінні цього слова), складається власна етнічна самосвідомість, виникає й усталюється відповідна назва етносу – етнонім. «**Етноніми** становлять собою особливий розряд історичної лексики; це назви різних типів етнічних спільнот: націй, народів, народностей, племен, союзів племен, родів» [5, с. 598]. За визначенням А. Суперанської, «**етноніми** – це такі групові позначення людей, які виділяють осіб, що наділені певними етнічними характеристиками, з маси інших людей, які не наділені цими ознаками» [2, с. 72]. Оскільки етнічні характеристики доступні для спостереження та їх можна в кожному конкретному випадку перерахувати (як на рівні наукового аналізу із застосуванням відповідних професійних методик, так і на рівні безпосереднього спостереження представниками сусіднього «племені») етноніми не можуть не бути конотуючими словами. Денотати етнонімів – це порівняно замкнені ряди осіб, що відносяться внаслідок історичних причин до даного колективу. Ця замкненість відносна, оскільки історично етнічні колективи можуть утворюватися шляхом об'єднання чи навпаки, поділу якоїсь початкової спільноти, а окремі особи можуть до них приєднуватися чи відділятися, змінюючи свій власний статус.

У сучасній лінгвістиці побутує думка, що визначити категоріальну належність етнонімів дуже складно. Одні вчені відносять їх до ономастики (В. Никонов), інші – до апелювальної лексики (А. Суперанська). Представники третьої точки зору вважають, що етноніми є перехідним явищем між загальними і власними назвами, оскільки для них характерна як функція класифікації, так і функція індивідуалізації. На думку О. Стрижака, хибність дотеперішньої апелювальної етноніміки полягає в тому, що вона сплутує етнонім (назву всього етносу) з етнофоронімом (номінацією одного представника того чи іншого етносу). На відміну від етноніма, власної назви народу як певної єдності (у сучасних російській та українській мовах вона пишеться з малої літери, тоді як в англійській, польській та французькій – з великої), *етнофоронім* – це етнічне ім'я, апелює окремого представника народу (його носій має ще власне ім'я, ім'я по батькові, прізвище чи прізвисько). Етнофоронім номінативно об'єднує свого носія з іншими особами, спорідненими за походженням, мовою, антропологічними ознаками, психологією, культурою, самоназвою, суспільно-політичними, виробничо-економічними та іншими особливостями. До етнонімів відносять ті лексеми, перед якими можна поставити індикатор – номенклатурний термін «народ», «нація», «народність» тощо.

Зміст етноніма, тобто його співвіднесеність з денотатом, не залишається незмінним. Існують випадки, коли завойовники отримують нове найменування від назви території, пов'язаної з попередніми жителями. Наприклад, південно-східне узбережжя Балтійського моря населяли *пруссаки* – балтійський народ; в XII – XIII ст. їхню територію

захопили германці; вони асимілювали пруссаків, але німецька держава на пруських землях почала називатися Пруссія, а її населення – німці – пруссаками.

Як зазначає С. Караванський, росіяни здавна називали українців по-різному, найчастіше *русами, руськими*; пізніше, в XVI – XVIII віках звали *малоросіянами, черкасами* («черкасішки»), інколи *білорусами*. З часів царювання Петра I українців згідливо називали *хохлами* – від чуба, що носили козаки, наслідуючи давніх монахів. Після повстання гетьмана Мазепи 1708-го року росіяни стали звати українців *мазепинцями*. Українці ж називали росіян *кацапами*. Назва *кацап* утворена від *цап* за допомогою специфічного компонента *ка* і вживається як жартівливе позначення людей, які носять довгі бороди. Проте на думку А. Кримського, Д. Яворницького, І. Огієнка *кацап* походить від татарсько-арабського *kassab* і має значення «м'ясник, різник» [6, с. 73]. Найближчі західні сусіди українців – поляки – звичайно звали їх *русинами*. Частий в українській мові онім *москаль* означає не тільки московця, але й військового, солдата-українця. Крім згаданих вище етнонімів *москаль, кацап* у сучасній мові вживається етнонім «*росіянин*», що є політично коректним. Термін *москаль* спричинив появу таких стилістично маркованих назв як: *москалик, москалюга, москальня* [7, с. 207]. Слід зазначити, що український зменшувально-пестливий суфікс *-ик* не тільки не нівелював негативної конотанції лексеми *москалик*, а, навпаки, підсилив її.

Отже, основними етнічними утвореннями є субетнос, етнос, метаєтнічна спільнота та етнікос, які становлять собою ієрархічну систему етнічних об'єднань. На позначення відповідних етнічних спільнот мова використовує різножанрові терміни – етноніми, етнофороніми, категоріальна приналежність яких лишається дискусивною.

Список використаної літератури

- 1. Чеснов Я. В.** О социальной мотивированности древних этнонимов / Я. В. Чеснов // Этнонимы. – М. : Наука, 1970. – С. 47.
- 2. Суперанская А. В.** Групповые обозначения людей в лексической системе языка / А. В. Суперанская // Имя нарицательное и собственное : Сборник. – М., 1987. – 206 с.
- 3. Народы мира :** Историко-этнографический справочник / Гл. ред. Ю. В. Бромлей. – М. : Сов. энциклопедия, 1988. – 624 с.
- 4. Етнографічна карта Галичини //** Французьке культурне життя. – Ч. 6. – Париж, 1951. – С. 442 – 445.
- 5. Лингвистический энциклопедический словарь /** Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.
- 6. Огієнко Іван** (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І. Огієнко. – К. : Либідь, 1995. – 296 с.
- 7. Практичний словник синонімів української мови /** Упоряд С. Караванський. – К. : Вид-во «Орій» при УКСП «Кобза», 1995. – 472 с.

Рогач О. О. Етнічні спільноти: класифікаційна схема

Стаття присвячена встановленню структурної організації етнічних спільнот та визначенню генези походження термінів, що використовуються на їхнє найменування, аналізу диференційних та жанрових ознак етнонімів, а також опису етнічних назв, які становлять важливу складову національних терміносистем із врахуванням структурної організації денотата та мовними характеристиками відповідного терміна, що дає можливість розширити наші знання про особливості присвоєння та функціонування національних найменувань - етнонімів.

Ключові слова: етнічна спільнота, структура, етнонім, етнофоронім, жанрова приналежність, генеза.

Рогач О. А. Этнические сообщества: классификационная схема

Статья посвящена установлению структурной организации этнических сообществ и определению генезиса появления терминов, которые употребляются для их номинации, анализу дифференциальных и жанровых черт этнонимов, а также описанию этнических названий, которые составляют важную составную национальных терминисистем с учётом структурной организации денотата и языковых характеристик соответствующего термина, что даёт возможность углубить наши знания об особенностях присвоения и функционирования национальных наименований - этнонимов.

Ключевые слова: этническое сообщество, структура, этноним, этнофороним, жанровая соотнесенность, генезис.

Rogach O. O. Ethnic Communities: Classification Scheme

The article deals with the research of the structural organization of ethnic communities, the investigation of the history of the corresponding ethnic names, the study of their distinctive features, the analysis of the genre features of the ethnic names, and the description of the ethnonyms that constitute an important part of the national terminological systems with consideration of the denotator structure and language characteristics of the corresponding terms; it will give an opportunity to enlarge our knowledge about the peculiarities of giving and functioning national names – ethnonyms.

Key words: ethnic community, structure, ethnic names, stylistic register, history.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., проф. Гороть Є. І.